

Boplatser och stensättning i Kviberg

Arkeologisk utredning

Göteborg 464, 465, 466, 467

Kviberg 741:27, Göteborgs socken och kommun

Mattias Öbrink

Bohusläns museum Rapport 2010:1

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN
VÄSTARVET

Boplatser och stensättning i Kviberg

Arkeologisk utredning

Göteborg 464, 465, 466, 467

Kviberg 741:27, Göteborgs socken och kommun

Bohusläns museum Rapport 2010:1

ISSN 1650-3368

Författare Mattias Öbrink

Grafisk form Gabriella Kalmar

Layout och teknisk redigering Nina Balknäs

Omslagsbild Foto taget av Mattias Öbrink. Fotot visar utsikt över Kviberg.

Baksidesbild Foto taget av Mattias Öbrink. Fotot visar schakt 29 inom Göteborg 467.

Illustration Mattias Öbrink

Tryck IT Grafiska AB, Uddevalla 2010

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket medgivande 90.8012

Kartor godkända från sekretessynpunkt för spridning Lantmäteriet 2010-01-11. Dnr 601-2010/82

Bohusläns museum

Museigatan 1

Box 403

451 19 Uddevalla

tel 0522-65 65 00, fax 0522-126 73

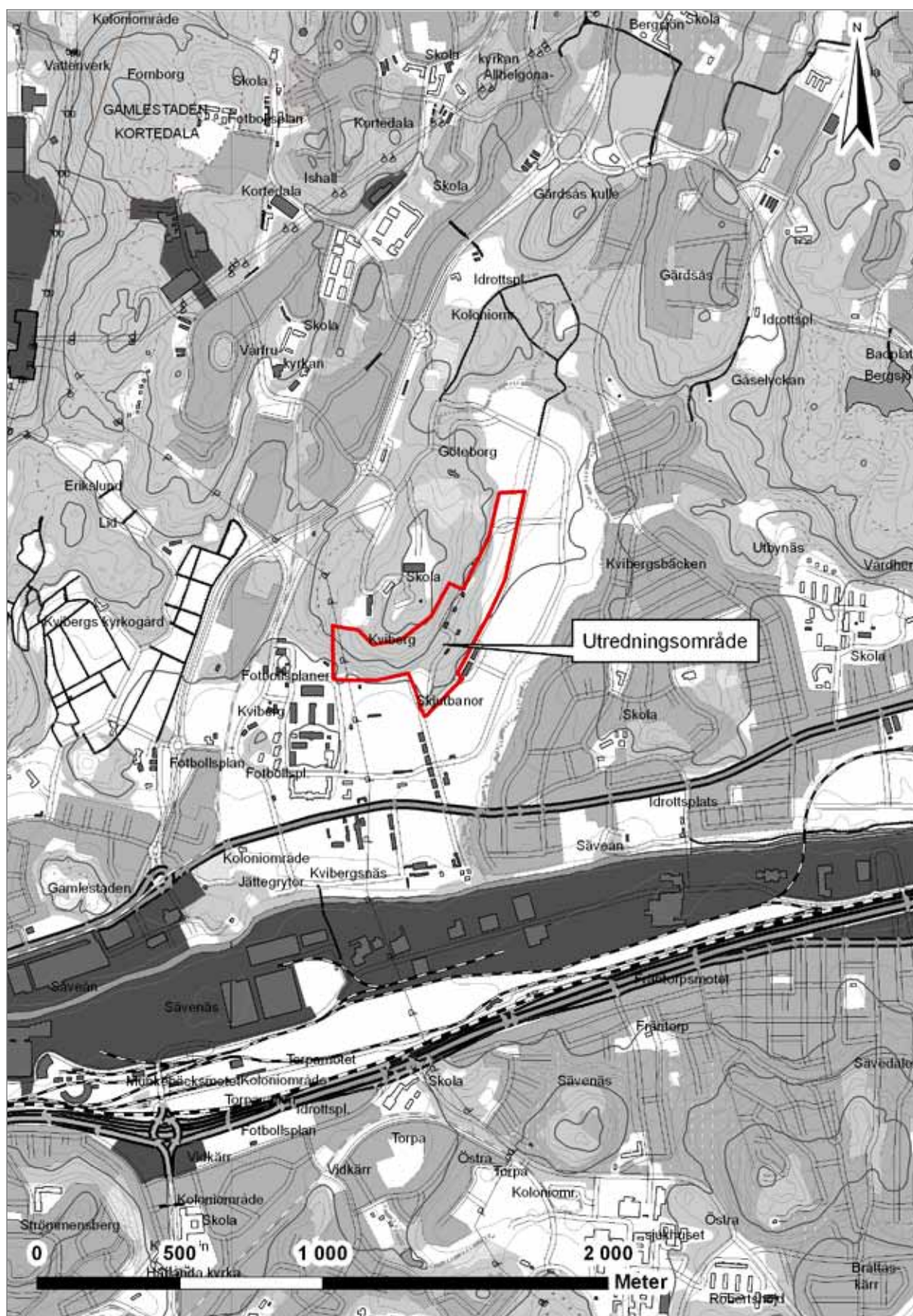
www.vastarvet.se, www.bohuslansmuseum.se

Innehåll

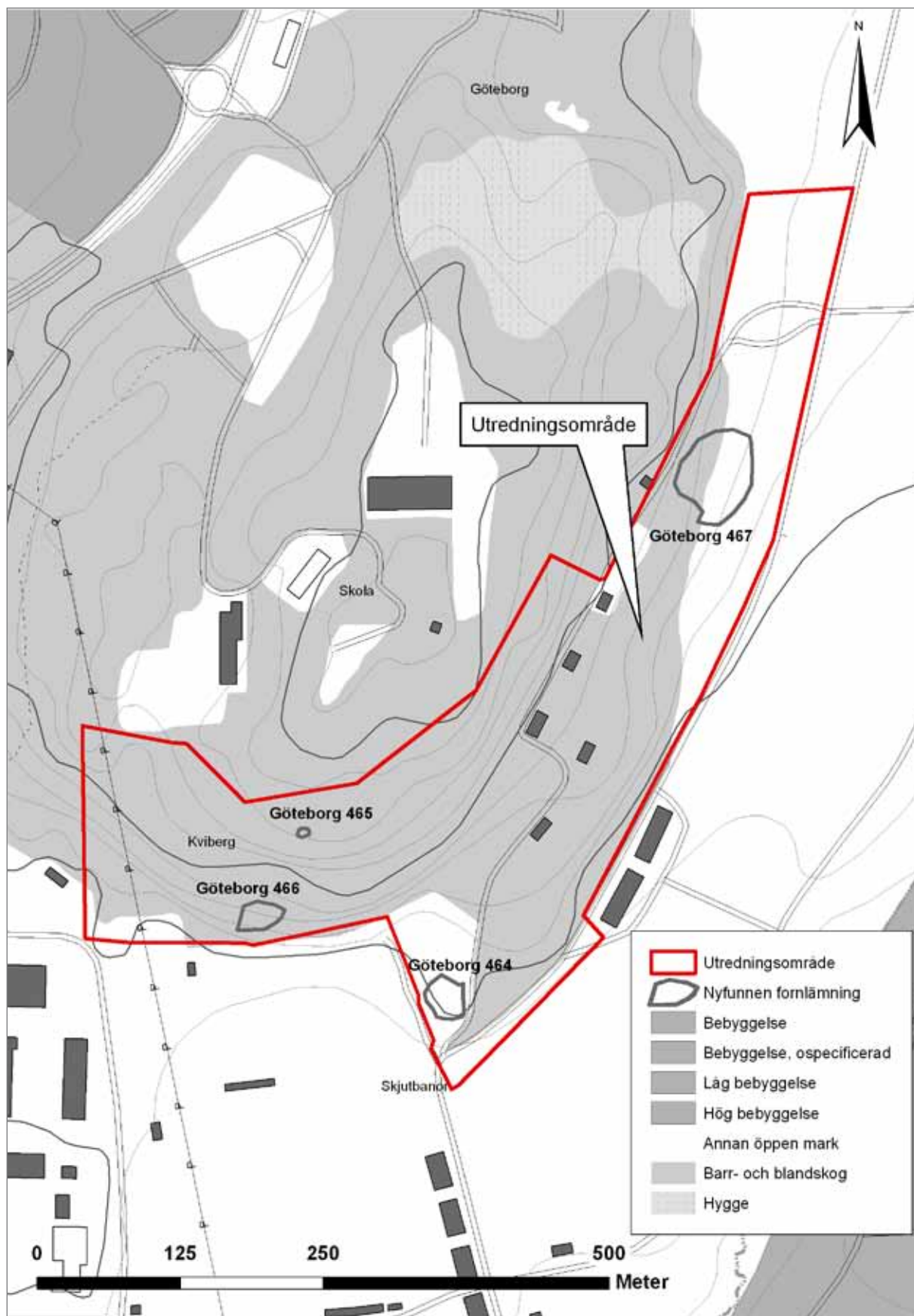
Sammanfattning	7
Bakgrund	7
Landskapsbild	8
Natur- och kulturlandskap	8
Fornlämningsmiljö	11
Historiskt källmaterial	11
Tidigare undersökningar	11
Metod	12
Resultat	12
Boplats Göteborg 464	14
Boplats Göteborg 466	15
Boplats Göteborg 467	17
Stensättning Göteborg 465	18
Resultat gentemot undersökningsplanen	19
Materialets potential	19
Slutsatser samt åtgärdsförslag	20
Referenser	21
Litteratur	21
Otryckta källor	21
Tekniska och administrativa uppgifter	22
Bilagor	23

Figur 1. Utsnitt ur GSD-Röda kartan/Fastighetskartan med platsen för undersökningen markerad.

Figur 2. Utsnitt ur GSD-Fastighetskartan med platsen för undersökningen markerad. Skala 1:20 000. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-01-11. Dnr 601-2010/82.

Figur 3. Utredningsområdet med nyfunna fornlämningar och markslag. Skala 1:5 000. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-01-11. Dnr 601-2010/82.

Sammanfattning

Mellan den 16 och 23 november 2009 genomförde Västarvet genom Bohusläns museum en utredning av ett 151 000 m² stort område i Kviberg i nordöstra Göteborg. Området utgjordes av västsidan av en vid nord-sydlig dalgång utmed Kvibergsbäcken samt platåer, sluttningar och branta bergssluttningar väster om dalgången (figur 1–3). Området ligger mellan 20–75 meter över havet.

Vid utredningen påträffades tre tidigare okända boplatser (Göteborg 464, 466, 467). Göteborg 464 är troligen från bronsålder eller järnålder och framkom på en platå i områdets södra del. Göteborg 466 är möjligen från stenålder och framkom på en avsats på den branta sluttningen i områdets västra del. Göteborg 467 är troligen från äldre järnålder och framkom i den vida nord-sydliga dalgången i områdets norra del. Vid utredningen påträffades även en tidigare okänd stensättning (Göteborg 465) i krönläge i områdets nordvästra del (tabell 1).

De påträffade lämningarna är fasta fornlämningar och bör förundersökas om de berörs av en eventuell exploatering

Nyfynd, fornlämning	Typ	Storlek	Markslag	Datering	Åtgärdsförslag	Kommentar
Göteborg 464	Boplats	39x32 m (N-S), 980 m ²	Öppen mark	Bronsålder- järnålder?	Bör förundersökas	Område åt norr och öster störd av tidigare verksamhet
Göteborg 465	Stensättning	10x7 m (V-Ö), 64 m ²	Hällmark		Bör förundersökas	
Göteborg 466	Boplats	40x24 m (V-Ö), 740 m ²	Skog	Stenålder?	Bör förundersökas	
Göteborg 467	Boplats	84x64 m (V-Ö), 4020 m ²	Öppen mark med sly i öster, i väster skog och mycket sly	Äldre järn- ålder	Bör förundersökas	

Tabell 1. Sammanfattning av nyfynd av fornlämningar och åtgärdsförslag.

Bakgrund

Den 16 till 23 november 2009 genomförde Västarvet genom Bohusläns museum en särskild utredning inom fastigheten Kviberg 741:27, Göteborgs socken och kommun, Västra Götalands län. Bakgrunden till utredningen var att Göteborgs Stad arbetar med en detaljplan inom ett område inom Kvibergs gamla militärområde. Detaljplanens syfte är att skapa förutsättningar för att vidareutveckla idrotts- och rekreationsområdet med plats för idrottshallar samt möjlighet att uppföra en skola. Uppdragsgivare och kostnadsansvarig var Göteborgs Stad, Fastighetskontoret enligt beslut från Länsstyrelsen i Västra Götalands län, dnr 431-2383-2009.

Länsstyrelsen bedömde att det utifrån topografi och fornlämningsbild behövdes en utredning för att se om någon tidigare okänd fornlämning berörs av planerat arbetsföretag. Syftet med den särskilda utredningen var därför att undersöka om tidigare okända fornlämningar finns inom området. Efter genomförd utredning skulle alla lämningar inom området vara kända och bedömda avseende fornlämningsstatus. Målgrupper för utredningens resultat bedömdes i första hand vara företagare, Länsstyrelsen, andra myndigheter och undersökare.

Landskapsbild

Natur- och kulturlandskap

Det aktuella undersökningsområdet ligger i Kviberg i nordöstra Göteborg. Området som helhet kännetecknas av relativt höga och branta höjdparter, mellan dessa finns djupa dalgångar som utgör utlöpare av Göta älvs och Sävåns dalgångar. Höjdpartiernas brantare sluttningar är till stor del skogbevuxna och orörda av exploatering. De lägre liggande partierna och till stor del även höjdpartiernas flackare avsatser och plåtåer är starkt påverkade av sentida bebyggelse och annan verksamhet.

Utredningsområdet ligger på och nedanför den sydöstra sluttningen av ett höjdparti som kallas Blåsåsberget. Sydöst och öster om Blåsåsberget finns flacka, öppna partier som utgör en del av en vid nord-sydlig dalgång utmed Kvibergsbäcken, och i förlängningen en del av Sävåns dalgång.

Utredningsområdets norra del utgörs av relativt flacka marker på den västra sidan av Kvibergsbäckens dalgång. Intill berget i väster finns här lövskog, längre åt öster öppna marker med inslag av sly. Områdets mittparti utgjordes av sluttningar och plåtåer nedanför Blåsåsberget. Här finns flera byggnader och terrasser uppbyggda av sprängsten. Området har tidigare varit öppet men är idag delvis glest bevuxet med skog och sly. Den västra delen utgjordes av Blåsåsbergets bitvis mycket branta bergssluttningar med flera olika avsatser och plåtåer. Dessa är till största delen skogbevuxna. Området ligger i sin helhet mellan 20–75 meter över havet.

De lägre liggande delarna av utredningsområdet har under historisk tid utgjort ängs- och åkermarker tillhörande Kvibergs by och Kvibergsnäs landeri (se nedan under historiskt källmaterial). Söder om utredningsområdet ligger Kvibergsnäs landeri med bevarade byggnader från 1700-talet. Från landeriet finns en delvis bevarad allé till Blåsåsberget. På sluttningarna av Blåsåsberget fanns tidigare två äldre bostadshus, möjligen från början av 1800-talet, som varit bostäder för anställda vid Kvibergsnäs landeri. De revs 1984–85.

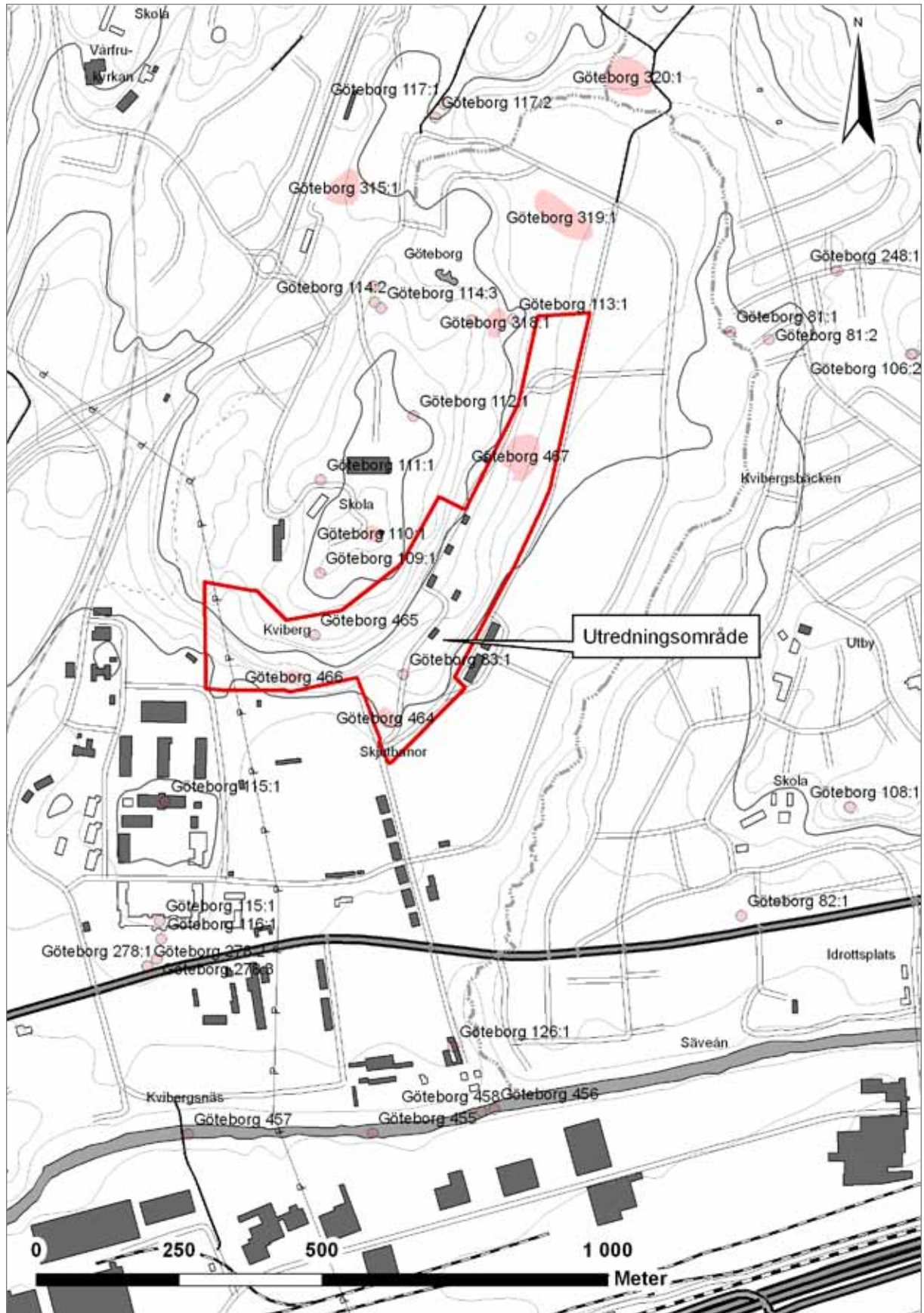
I Kviberg fanns militär verksamhet från 1895 till 1994. Det område som omfattas av den aktuella utredningen låg ursprungligen nordöst om det militära området. År 1922 bytte Göteborgs stad och staten mark så att delar av Kvibergsnäs kom att inlemmas i Kvibergs militära

område och Göteborg stad istället fick mark i Gamlestan. Den yta som omfattas av utredningen kom därefter att användas för militär verksamhet. Blåsåsbergets sydöstra sluttning blev ett ammunitionsförrådsområde, 1934 byggdes nya byggnader här (figur 4). Skyttebanorna inom området byggdes 1930-talet och utökades senare. 1994 lämnade militären området (Kvibergs kaserner 1994).

Stora delar av utredningsområdet är idag stört av tidigare militär verksamhet med bland annat skjutbanor och bebyggelse. Efter att militären lämnade området har flera tidigare öppna ytor börjat växa igen. Området öster och söder om utredningsområdet utgörs idag av anlagda fotbollsplaner.

Figur 4. Området efter att militären tagit över det och byggt nya byggnader. Utsnitt ur ekonomisk karta från 1936 rektifierad mot digitala fastighetskartan. Utredningsområdet har markerats med streckad linje. Skala 1:10 000.

Figur 5. Utsnitt ur GSD-Fastighetskartan, blad 7B1f, med översikt över undersökningsområdet samt närliggande forn­ lämningar markerade. Skala 1:10 000. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-01-11. Dnr 601-2010/82.

Fornlämningsmiljö

Inom det aktuella utredningsområdet finns en fyndplats för slagen flinta (Göteborg 83). I det direkta närområdet finns ytterligare fornlämningar. Dessa utgörs främst av rösen och stensättningar i höjdlägen på Blåsåsberget (Göteborg 109, 110, 112, 113 och 117) och boplatser längre ned på sluttningarna (Göteborg 315, 318 och 319) (figur 5). Ett antal fyndplatser för föremål av flinta och skafthålsyxor finns på östra sidan av Kvibergsbäckens dalgång (Göteborg 81 och 248). Här finns ytterligare rösen och stensättningar samt lokaler med skålgropar. Längre bort från utredningsområdet finns ytterligare fornlämningar, främst i form av boplatser från stenålder samt rösen och stensättningar i höjdlägen.

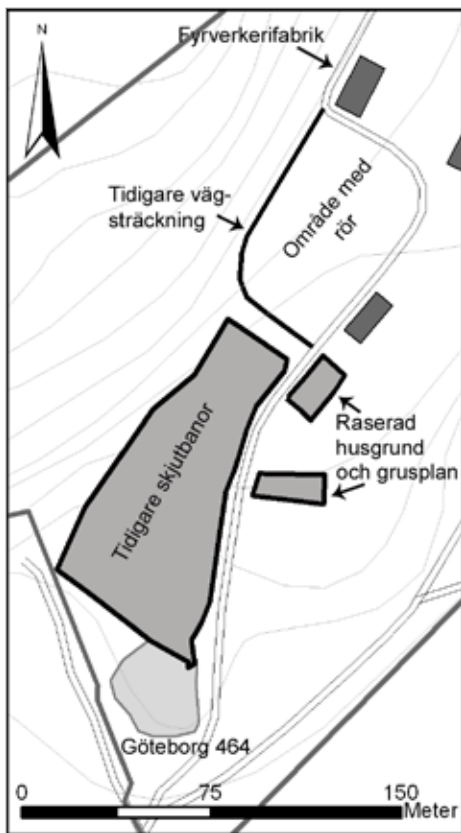
Historiskt källmaterial

Kviberg omnämndes första gången år 1353 som *Qvighuberg*. Namnet bör tolkas som ”berget eller bergen där kvigorna brukar gå”. År 1353 gavs en del av Kviberg tillsammans med Grimbo i Tuve socken till Aranäs kloster. Hela eller delar av Kviberg har därefter kommit i kung Magnus Erikssons händer, år 1362 gav han Kviberg, då omnämnd som gård, till Gudhems kloster. År 1473 skänktes Kviberg, då omnämnd som by, till den nygrundade staden Nya Lödöse. Först år 1481 tycks dock äganderätten ha ordnats med Gudhems kloster. År 1549 bestod Kviberg av åtta hemman och år 1572 av tio hemman. Vid grundandet av Göteborg kom marken att ges till staden och fördelas på landerier (OGB 1929:24f). Det område som omfattas av den här aktuella utredningen kom att tillfalla landeriet Kvibergsnäs. Under 1600- till 1800-talet tillhörde det olika arrendatorer. Landeriet löstes in av Göteborgs stad 1899 (Lindström et al 2005). Från 1922 kom delar av Kvibergsnäs att tillfalla Kvibergs regemente (se ovan). Kvibergs historiskt kända by låg vid Bellevue (Göteborg 313).

Tidigare undersökningar

Då Kviberg varit stängt, militärt område under större delen av 1900-talet har få arkeologiska undersökningar gjorts i området. De senaste tio åren har två utredningar genomförts av områden som angränsar till det nu aktuella utredningsområdet.

Göteborgs stadsmuseum genomförde år 2001 en utredning av ett område direkt norr och nordväst om det nu aktuella utredningsområdet. Tre nya boplatser (Göteborg 315, 318 och 319) identifierades. Anläggningar och fynd av bland annat flinta och keramik påträffades. Boplatserna bedömdes vara från yngre bronsålder–romersk järnålder. Två stensättningar påträffades intill den tidigare kända högen Göteborg 314. Stensättningarna bedömdes vara från järnålder och kan ha ingått i ett

Figur 6. Störningar i området mellan Göteborg 464 och fyrverkerifabriken. Skala 1:3 000. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-01-11. Dnr 601-2010/82.

Figur 7. Vy över Göteborg 464 mot söder. Foto Pernilla Morner.

gravfält tillsammans med högen. Agrara lämningar av förhistorisk och historisk karaktär påträffades. Dessa utgjordes av fem röjningsrösen, en stenröjd yta, två brunnar och två åkerterrasser. Dessutom påträffades en gårdstomt (Göteborg 320) med stensatta husgrunder och odlingsytor (Sandin & Ragnesten 2009).

År 2004 genomförde Göteborgs stadsmuseum en utredning av ett område mellan Kvibergs tidigare regemente, Kvibergsnäs och Bellevue. En tidigare okänd boplats påträffades (Göteborg 459). Bland fynd materialet fanns fragment av cylindriska spånkärnor och en tvärpil. Boplatsen kan utifrån fyndmaterialet bedömas vara mellanneolitisk. Vid samma tillfälle genomfördes även en marinarkeologisk utredning i Sävåen. En påle ^{14}C -daterad till 1600-tal och ett utkastlager med keramik, glas och kritpipefragment påträffades (Lindström et al 2005).

Metod

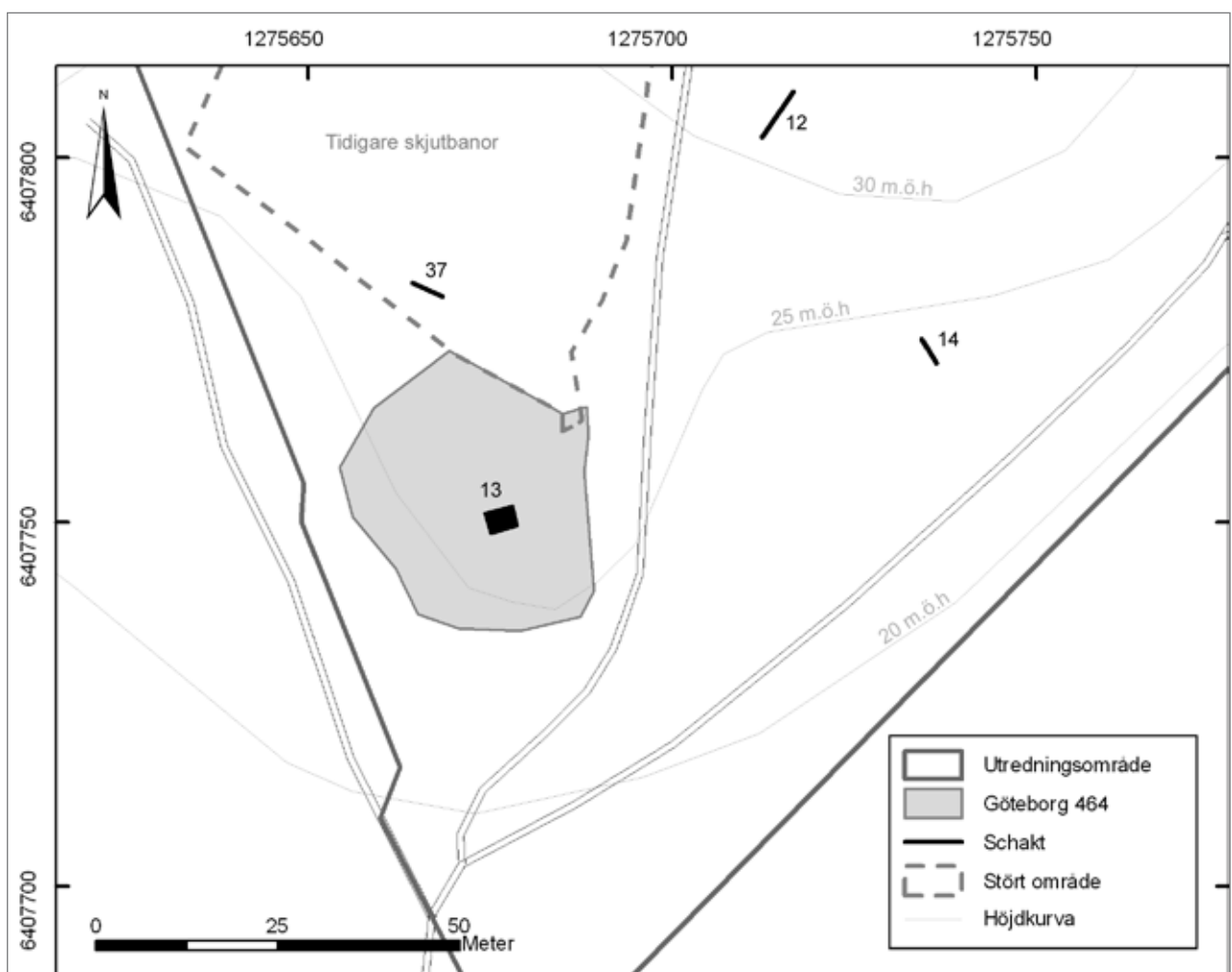
Fältarbetet inleddes med en okulär besiktning av undersökningsområdet, där de områden som skulle provgrävas identifierades. Därefter grävdes sökschakt med grävmaskin. Där det av topografiska skäl inte var möjligt att komma åt med grävmaskinen grävdes provgropar med spade. Ett urval av påträffade anläggningar undersöktes. Påträffade fynd bedömdes i fält för att sedan återdeponeras.

Grävda provgropar och schakt, påträffade anläggningar och andra strukturer mättes in digitalt med GPS med hög precision. Fotodokumentation av undersökningens alla moment och detaljer gjordes fortlöpande med digitalkamera. Provgropar, schakt och anläggningar dokumenterades genom beskrivning. Anläggningar dokumenterades, i de fall då de undersöktes, även med profilritning i skala 1:20.

Resultat

Totalt 37 schakt grävdes inom utredningsområdet (bilaga 2). I den nordligaste delen av området hade två schakt grävts redan vid Göteborgs stadsmuseums utredning år 2001 (Sandin & Ragnesten 2009). Totalt 20 provgropar grävdes på olika avsatser och platåer utmed de branta sluttningarna i områdets västra delar (bilaga 3). Schaktplaner för hela utredningsområdet finns i bilaga 1. Inom stora delar av utredningsområdet fanns spår av den militära verksamheten. Mellan Göteborg 464 och fyrverkerifabriken var marklagren bitvis mycket omrörda genom anläggandet av skjutbanor samt olika byggnader och vägar (figur 6). Även i den nordöstra delen av området fanns ett flertal spridda störningar i form av urgrävda ytor, spår av husgrunder, vägar och konstruktioner samt andra lämningar.

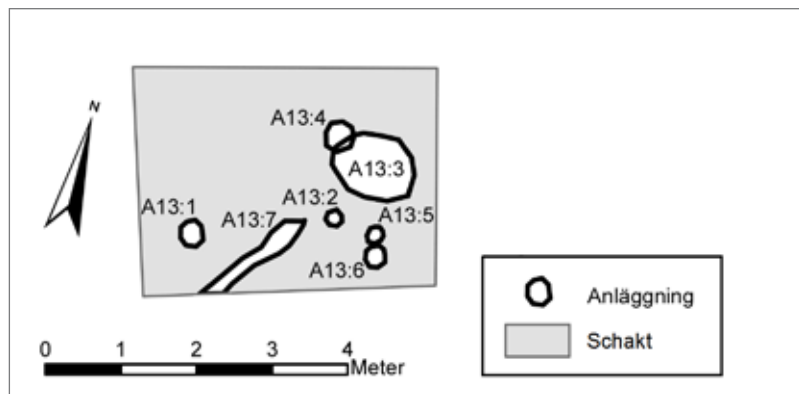
Tre tidigare okända boplatser påträffades (Göteborg 464, 466 och 467), dessutom framkom en stensättning i krönläge (Göteborg 465). Även utanför de nyfunna fornlämningarna fanns spridda anläggningar och fynd. Detta gäller framförallt området runt den tidigare registrerade fyndplatsen Göteborg 83 på sluttningen norr om Göteborg 464. Här framkom slagen flinta och ett fåtal mörkfärgningar i flera schakt. Fynden och anläggningarna kom dock utan tydliga koncentrationer och området är kraftigt stört av tidigare verksamheter. Inga ytterligare undersökningar anses därför behövas av området runt Göteborg 83.

Figur 8. Karta visande Göteborg 464 och det grävda schaktet. Skala 1:1 000. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-01-11. Dnr 601-2010/82.

Boplats Göteborg 464

Boplatsen framkom i krönläge på en relativt plan platå belägen cirka 26–27 meter över havet. Ytan utgörs av öppen gräsbevuxen mark (figur 7 och 8). Åt söder avgränsas den av berg i dagen med en brant sluttning mot söder. Göteborg 464 ligger cirka fyra meter över de öppna ytorna söder om sluttningen. Även åt väster och öster avgränsas ytan av branta sluttningar. I öster har sannolikt delar av ytan schaktats bort vid anläggandet av den befintliga vägen. Åt norr avgränsas Göteborg 464 av anlagda skjutbanor. Här har marken terrasserats och delvis schaktats ur. Eventuella lämningar som funnits här har troligen förstörts vid anläggandet av skjutbanorna. Skjutbanorna avgränsas mot söder av en jordvall som löper i nordväst–sydöstlig riktning över den nordligaste delen av boplatsytan. Den bevarade delen av boplatsen uppskattas vara cirka 39x32meter stor (N–S). Boplatslämningar kan finnas under jordvallen och möjligen även fläckvis inom den östra delen av skjutbaneområdet (intill vägen).

Figur 9. Detaljkarta över schakt 13 med anläggningar. Skala 1:100.

Endast ett schakt (S13) grävdes inom boplatsen. I schaktet framkom sju mörkfärgningar, varav sex undersöktes (figur 9). De undersökta anläggningarna utgjordes av en hård och fem stolphål. Den ej undersökta anläggningen är sannolikt en ränna. Flera av stolphålen hade liknande fyllning och var stenskodda. Två av dem hade stolpfärgning, i A13:2 var endast stolpfärgningen synlig i ytan.

Härden A13:3 hade en lagd kant av stenar och en stensatt botten. Anläggningen hade en svartbrun, sotig fyllning över bottenstenarna, där eld gjorts upp. Under bottenstenarna var fyllningen något ljusare och inte lika påtagligt eldpåverkad. I direkt anslutning till härden framkom stolphål A13:4. Stolphålet hade stolpfärgning i mitten och runt denna nedgrävning för stolpen. Stolpfärgning hade en fyllning liknande den över bottenstenarna i härden. Nedgrävningen för stolpen hade samma fyllning som den undre delen av härden. En av kantstenarna i härden överlagrade nedgrävningen för stolpen. Stolpen som en gång funnits här

har stått direkt intill denna kantsten. Stolpen och härden har troligen hört till samma konstruktion och har anlagts samtidigt.

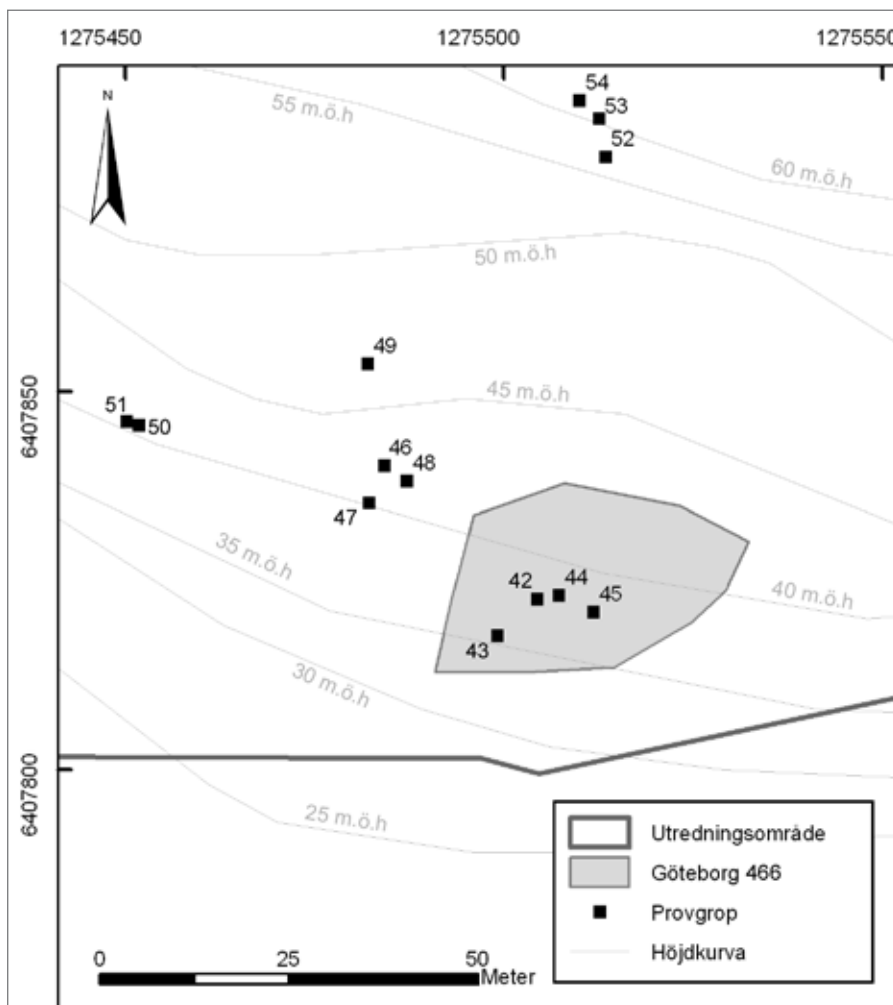
En bränd, krossad flinta samt två avslag och en eventuellt slagen flinta framkom ytligt i hård A13:3. Ett eldpåverkat avslag av flinta framkom i en svacka i schaktets västra del.

Boplats Göteborg 466

Boplatsen framkom på en avsats på den branta sluttningen i utredningsområdets västra del. Avsatsen är skogbevuxen och ligger cirka 35–38 meter över havet. (figur 10 och 11). Den södra delen av avsatsen är relativt plan med få stenar. Den norra delen sluttar mot söder och är blockrik. Åt norr, väster och öster avgränsas ytan av berg i dagen. I väster finns ännu en plåtå som ligger cirka 2–3 meter högre än Göteborg 466. Mot norr är sluttningen mycket brant. Åt söder avgränsas boplatsytan av flacka berghällar i dagen och en brant sluttning nedåt söder. Boplatsen uppskattas vara cirka 40x24 meter stor (V-Ö).

Figur 10. Göteborg 466 sedd från nordväst.
Foto Mattias Öbrink.

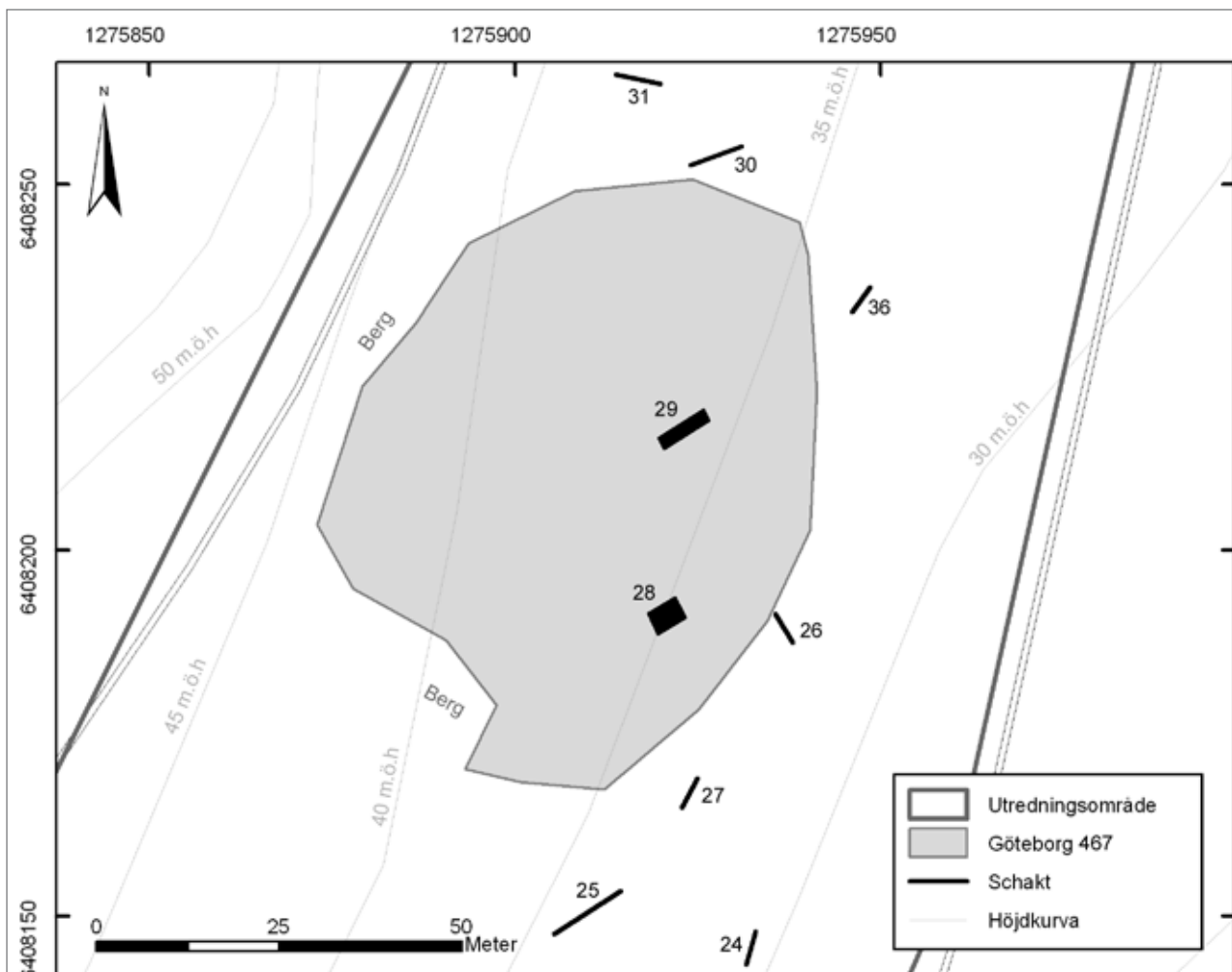

Figur 11. Karta visande Göteborg 466 och grävda provgropar. Skala 1:1 000. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-01-11. Dnr 601-2010/82.

Figur 12. Härd A45:1 sedd från väster.
Foto Mattias Öbrink.

Platsen gick inte att nå med grävmaskin utan provgropar grävdes för hand. Totalt fyra provgropar grävdes inom Göteborg 466. Lagerföljden i dessa var: torv 0,05 meter tjock, därunder mörkbrun, humös sand, 0,20–0,25 meter tjock och under detta gråbrun siltig sand. I tre av provgroparna framkom slagen flinta. Flintan framkom i den gråbruna, siltiga sanden. I provgrop 43 framkom ett patinerat avslag som bearbetats efter patineringen. I provgrop 45 framkom en härd (A45:1). Den fortsatte utanför provgropen åt norr och väster. Anläggningen framkom under den mörkbruna, humösa sanden (figur 12).

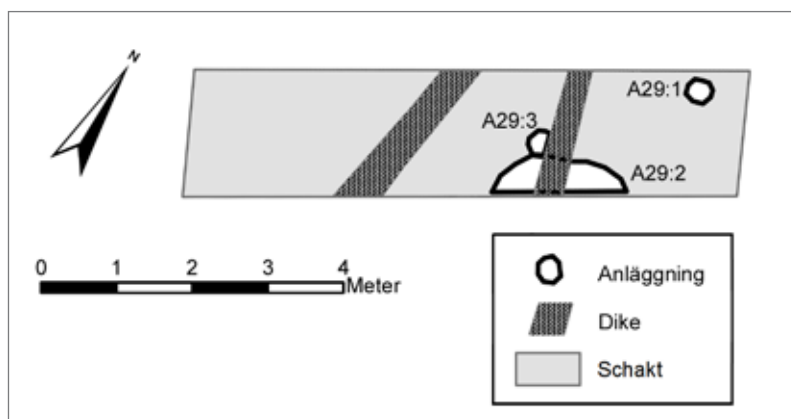

Figur 13. Karta visande Göteborg 467 och grävda schakt. Skala 1:1 000. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-01-11. Dnr 601-2010/82.

Boplats Göteborg 467

Boplatsen framkom i en svag sluttning nedåt öster belägen cirka 32–40 meter över havet. Åt väster avgränsas den av berg i dagen och åt norr, söder och öster av fyndtomma schakt (figur 13). Boplatsen uppskattas vara cirka 84x64 meter stor (V–Ö). Genom Göteborg 467 löper en mindre markväg i nord–sydlig riktning. Området är bitvis stört av tidigare markingrepp. Detta gäller främst området intill berget i väster och utmed den södra kanten. Väster om den mindre markvägen är Göteborg 467 bevuxen av tät skog med mycket sly. Öster om den mindre markvägen finns öppen mark med inslag av sly och träd. Området har tidigare utgjort åkermark och från 1922 militärt övningsområde.

Inga schakt kunde grävas i den västra, igenvuxna delen av ytan. I den östra delen av boplatsen grävdes två schakt (S28 och S29). I schakt 28 fanns en komplicerad lagerföljd; under matjorden kom ett lager av svartbrun sand med stenar, under detta framkom brungrå sand och sedan ett fyndförande lager av svartbrun till grå sand med inslag av skör-

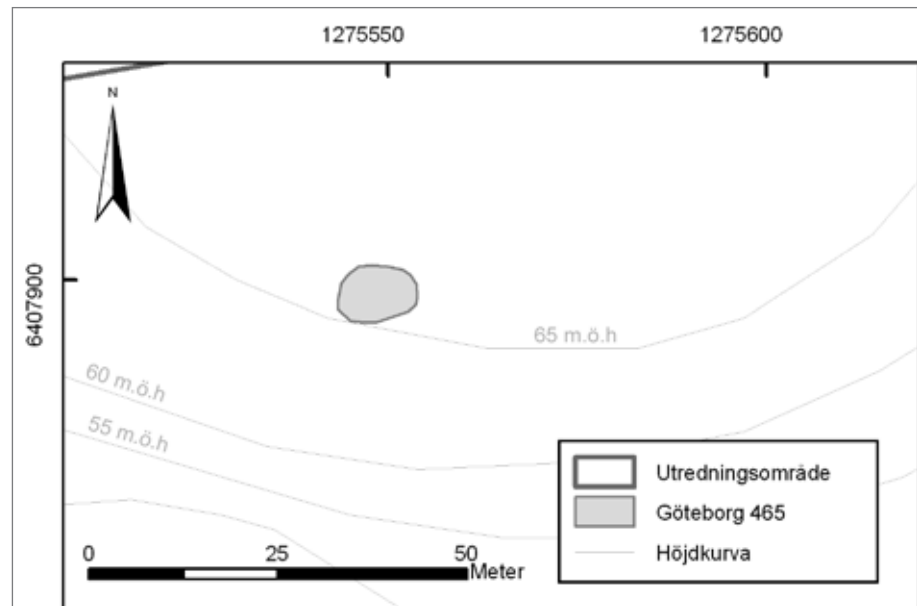

Figur 14. Detaljkarta över schakt 29 med anläggningar. Skala 1:100.

bränd sten och kol. Under detta kom gulgrå sand (alv). Även i schakt 29 fanns ett lager av svartbrun sand med inslag av skörbränd sten under matjorden. Under detta lager framkom gulgrå sand med anläggningar. De övre lagren i schakt 28 utgör möjligen en äldre odlingshorisont. Det undre mörka lagret i schakt 28 och lagret i schakt 29 kan vara en äldre odlingshorisont eller avsatt lager från boplatsen.

Tre mörkfärgningar framkom i schakt 29, varav en undersöktes (figur 14). Den undersökta anläggningen (A29:1) utgjordes av ett stolphål.

Fynden i schakt 28 utgjordes av keramik och flinta. Då Torbjörn Brorsson från Kontoret för Keramiska studier hade vägarna förbi Kviberg gjorde han en bedömning av keramiken. Keramiken utgjordes av en skärva som var glättad på in- och utsidan samt tre skärvor med glättad insida och troligen rabbad utsida. Keramiken kan typmässigt bedömas vara från äldre järnålder. Flintan utgjordes av ett avslag och ett kärnfragment.

Figur 15. Karta visande Göteborg 465. Skala 1:1 000. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-01-11. Dnr 601-2010/82.

Stensättning Göteborg 465

Stensättningen framkom på krönet av ett bergparti med hållmark cirka 68 meter över havet. Åt söder finns en mycket brant sluttning. Stensättningen ligger exponerad åt detta håll med en vid utsikt över Säveåns dalgång. Norr om stensättningen finns planare hållmark med skogbevuxna svackor. Stensättningen är oval och cirka 10x7 meter stor (V–Ö). Den är flack, uppskattningsvis 0,3 meter hög och delvis övertorvad samt bevuxen med ljung och enstaka sly (figur 15 och 16). De stenar som var synliga är cirka 0,3–0,8 meter stora.

Figur 16. Stensättning Göteborg 465. Utbredningen markrad med vit linje. I förgrunden ses den nyligen använda eldstaden. Foto från nordväst Mattias Öbrink.

Stensättningen är påverkad av sentida aktiviteter och ger intryck av att vara något urplockad. I dess sydvästra del finns ett mindre sentida röse, troligen byggt av stenar från stensättningen (figur 17). Cirka två meter norr om stensättningen finns en nyligen använd eldstad på hållberget, även denna kan vara byggd av stenar från Göteborg 465.

Resultat gentemot undersökningsplanen

Målen för den särskilda utredningen var enligt förfrågningsunderlaget främst att ge planerings- och beslutsunderlag. Efter genomförd utredning skulle alla lämningar inom området vara kända, och bedömda avseende fornlämningsstatus. Denna målsättning har uppnåtts. Utredningen har genomförts i enlighet med det metodval och den dokumentation som föreskrevs i undersökningsplanen.

Materialets potential

Fyra tidigare okända fornlämningar som bidrar till kunskaperna om områdets förhistoria har påträffats.

Utredningens resultat visar att anläggningar och fyndmaterial finns inom Göteborg 466, men inget material som daterar boplatser framkom. Bedömt utifrån höjden över havet skulle boplatserna rent teoretiskt kunna vara från alla tidsperioder från tidigmesolitikum (Hensbackakultur) och framåt. Endast ett fåtal mesolitiska boplatser har tidigare identifierats i den västra delen av Sävåsens dalgång, de flesta kända ligger längre österut eller åt väster ute i det dåtida kustbandet (jämför med Andersson & Wigforss 2004; Andersson & Ragnesten 2005:34ff). Vid en eventuell förundersökning av Göteborg 466 blir en av inriktningarna att tidfästa platsen.

Utredningens resultat visar att mycket välbevarade anläggningar och fyndmaterial finns inom Göteborg 464. Boplatserna har inte daterats, men är troligen en boplatser från brons- eller järnålder. Sannolikt har delar av boplatserna förstörts vid tidigare militär verksamhet i området. Boplatserna har legat strategiskt på en plattform ovanför de marker som kan ha utgjort dåtidens betesmarker.

Även inom Göteborg 467 finns välbevarade anläggningar, fyndmaterial och olika lager. Boplatserna har daterats till äldre järnålder utifrån den keramik som påträffades. Boplatserna är troligen till största delen välbevarade. Endast mindre delar verkar vara skadade av militär verksamhet.

Göteborg 465 kan vara från bronsålder eller järnålder. Ett flertal lämningar från brons- och järnålder är sedan tidigare kända i området runt Blåsåsberget. I närområdet finns även många stensättningar.

De nyfunna lämningarna utgör viktiga bidrag till kunskaperna om området under dessa perioder.

Figur 17. Mindre sentida röse i stensättningens sydvästra del. Foto Mattias Öbrink.

Efter eventuella, fortsatta undersökningar kan flera möjliga kopplingar till Bohusläns museums program för arkeologisk kunskapsutveckling (Axelsson & von Arbin 2005) och en bedömning av de påträffade lämningarnas vetenskapliga och pedagogiska potential göras.

Slutsatser samt åtgärdsförslag

Vid utredningen i Kviberg påträffades tre boplatser (Göteborg 464, 466 och 467) med anläggningar och fynd samt en stensättning (Göteborg 465). Dessa är att betrakta som fasta fornlämningar. Inom det övriga utredningsområdet påträffades inga tidigare okända lämningar som motiverar ytterligare antikvariska insatser.

De nyfunna fornlämningarna bör förundersökas om de berörs av planerad exploatering.

Referenser

Litteratur

Axelsson, S. & von Arbin, S. 2005. *Program för arkeologisk kunskapsutveckling*. Bohusläns museum Rapport 2004:36. Uddevalla.

Andersson, S. & Ragnesten, U. 2005. *Fångstfolk och bönder. Om forntiden i Göteborg*. Göteborgs stadsmuseum. Göteborg.

Kvibergs kaserner. Militär bebyggelse under ett sekel. 1994. Göta luftvärnsregemente LV6. Bröderna Carlssons Boktryckeri. Varberg.

Lindström, J., Nieminen, J. & Nordström, K. 2005. *Arkeologisk utredning i Kviberg med marin arkeologi i Säveån. Fastighet Kviberg 741:34 m.fl. Utredning, Göteborgs kommun*. Göteborgs stadsmuseum Arkeologisk Rapport 2005:3. Göteborg.

OGB = *Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län. 2. Ortnamnen på Göteborgs stads område (och i Tuve socken) jämte gårds- och kulturhistoriska anteckningar*. 1929. Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs Högskola. Göteborg.

Sandin, M. & Ragnesten, U. 2009. *Forntida lämningar i Kviberg. Utredning 2001*. Göteborgs stadsmuseum Arkeologisk Rapport 2009:8. Göteborg.

Wigforss, J. & Andersson, S. 2004. *Senmesolitikum i Göteborgs- och Alingsåsområdena*. Coast to coast books no. 12. GOTARC serie C., Arkeologiska skrifter no. 58. Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet. Göteborg.

Otryckta källor

Ekonomisk karta 1936, 11 Göteborg NO

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr:	431-2383-2009
Västarvet dnr:	NOK 630-2009
Västarvet pnr:	D371
Fornlämningsnr:	Göteborg 464,465,466,467
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Göteborg
Socken:	Göteborg
Fastighet:	Kviberg 741:27
Ek. karta:	7B 1f
Läge:	X 6407805 Y 1275356,
Meter över havet:	20–75
Koordinatsystem:	RT90 2,5 gon V
Höjdsystem:	RH70
Uppdragsgivare:	Göteborgs stad, Fastighetskontoret
Ansvarig institution:	Bohusläns museum
Projektledare:	Mattias Öbrink
Fältpersonal:	Pernilla Morner, Mattias Öbrink (Bohusläns museum /Västarvet) samt David Johansson (Stene entreprenad)
Konsulter:	Stene Entreprenad AB (grävmaskin och etablering), Torbjörn Brorsson, Kontoret för Keramiska studier, Härslöv (bedömning av keramik)
Fältarbetsid:	2009-11-16 till 2009-11-23
Arkeologtimmar:	96
Undersökt yta:	151 000 m ² utredningsområde, 344 m ² schakt
Arkiv:	Bohusläns museums arkiv
Fynd:	Inga fynd omhändertogs

Bilagor

Bilaga 1. Schaktplaner i skala 1:3 000. Godkända ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-01-11. Dnr 601-2010/82.

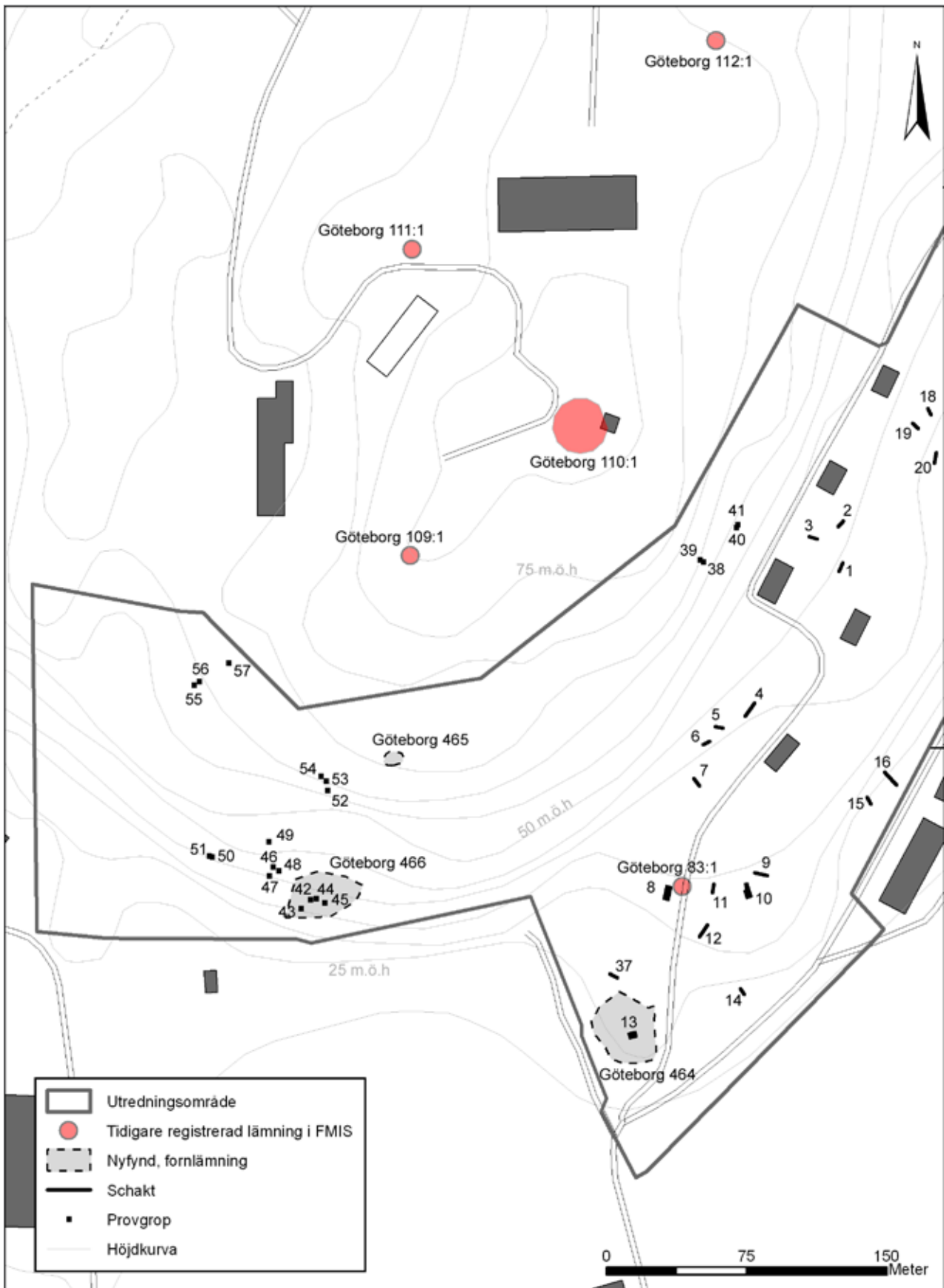
Bilaga 2. Schaktbeskrivning.

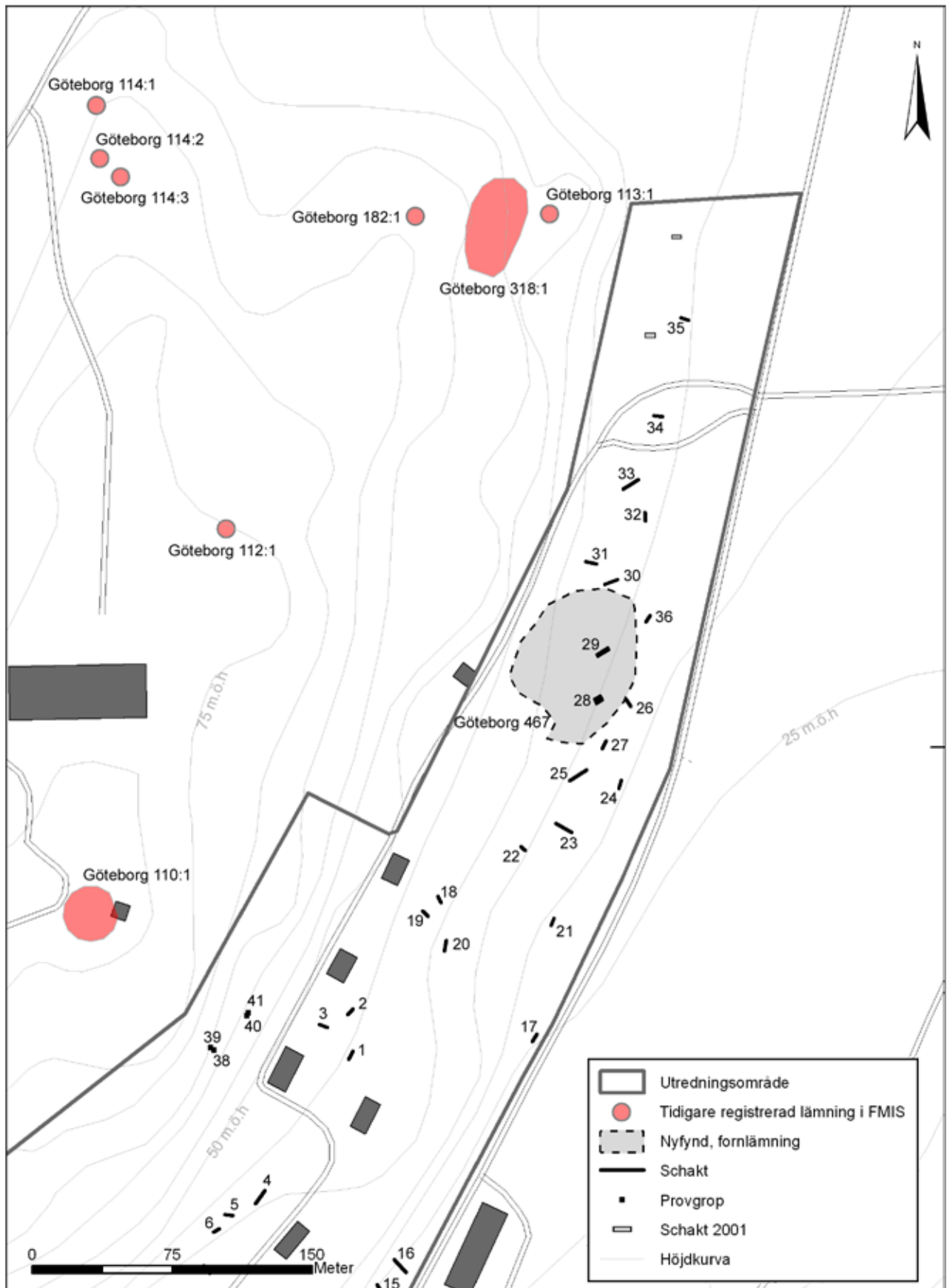
Bilaga 3. Provgropsbeskrivning.

Bilaga 4. Anläggningsbeskrivning.

Bilaga 5. Profilritningar i skala 1:20.

Bilaga 1. Schaktplaner i skala 1:3 000. Godkända ur sekretesspunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-01-11. Dnr 601-2010/82..

Bilaga 2. Schaktbeskrivning.

Schakt	Längd i m	Bredd i m	Djup i m	Lagerbeskrivning	Anläggning	Fynd	Kommentar
1	4	1,6	0,3	Matjord 0,20-0,25 m tjock. Därunder brun grov sand med stenar			Tegel, glas och stenkol i matjord och grov sand
2	4	1,6	0,35	Matjord 0,20-0,25 m tjock. Därunder brun grusig grovsand med stenar			Tegel och glas i matjord och grov sand
3	4	1,6	0,2	Matjord 0,15 m tjock. Därunder brun stenig sand			Tegel och glas i matjord och stenig sand
4	8	1,6	0,5	Matjord 0,4 m tjock. Därunder brun sand med fläckar av mörkbrun sand		Ett möjligt förarbete till pilspets med urnupen bas av flinta i mörkbrun sandfläck	
5	3,5	1,6	0,8	Matjord 0,2 m tjock. Därunder brunsvart humös sand med stenar 0,6 m tjock. Under detta brun sand			Brunsvart humös sand fyllnadsmassor
6	3,5	1,6	0,3	Torv 0,05 m tjock. Därunder grus blandat med brun humös sand och stenar. Från 0,3 m djup berg			Grus och brun humös sand fyllnadsmassor
7	3,5	1,6	0,6	Grå fin sand 0,2 m tjock. Därunder brun humös sand med stenar			Omrördå lager
8	7,5	3	0,4	Torv 0,05 m. Därunder grus blandat med humös brun silt 0,2 m tjock. Under detta matjord 0,1 m tjock. Under detta brun grusig sand med stenar och fläckar av mörkbrun humös silt		Två övriga och en bränd flinta i brun grusig sand	Grus blandat med humös brun silt fyllnadsmassor. Dike mitt i schaktet
9	7	1,6	0,4	Matjord 0,2-0,3 m tjock. Därunder brun sand med fläckar av mörkbrun humös sand	A9:1	Två avslag av flinta i brun sand	
10	7,5	1,6-3,0	0,6	Matjord 0,2-0,3 m tjock. Därunder brun sand med fläckar av mörkbrun humös sand	A10:1	Fyra avslag, varav en spånliknande, av flinta i brun sand	Schaktet 3 m brett i S
11	3	1,6	0,7	Matjord 0,2-0,4 m tjock. Därunder grus och stenar i brun humös sand 0,4 m tjock. Under detta brun grusig sand			
12	7	1,6	0,4	Matjord 0,25-0,30 m tjock. Därunder brun grusig siltig sand med fläckar av mörkbrun humös sand	A12:1	Ett avslag av flinta i brun siltig sand	
13	4	3	0,3	Matjord 0,25 m tjock. Därunder gulbrun finsand	A13:1, A13:2, A13:3, A13:4, A13:5, A13:6, A13:7	En bränd krossad, två avslag och en ev. slagen flinta i A13:3. Ett eldpåverkat avslag av flinta i gulbrun sand	Anläggningar i gulbrun sand
14	4	1,6	0,3	Matjord 0,20-0,25 m tjock. Därunder gråbrun grusig sand			
15	3,5	1,6	0,7	Matjord 0,3 m tjock. Därunder gråbrun något humös grusig sand 0,3 m tjock. Under detta brun grovsand		Två övrig flinta i brun grov sand	Dike mitt i schaktet
16	7,5	1,6	0,6	Matjord 0,25-0,35 m tjock. Därunder svart sand med stenar och kol 0,1-0,2 m tjock. Under detta gul något grusig sand		Ett fragment av kritpipa i svart sand. Ett avslag och två övriga flinta i gul sand	
17	3,5	1,6	0,6	Matjord 0,20-0,25 m tjock. Därunder raseringsmassor av sten, tegel i grå sand			
18	4	1,6	0,3	Torv och brun humös sand 0,15 m tjock. Därunder gulbrun siltig sand med stenar			Enstaka tegel i brun humös sand
19	3,5	1,6	0,4	Torv och brungrå humös sand 0,10-0,15 m tjock. Därunder gulbrun siltig sand med stenar			Enstaka tegel i brungrå humös sand

Schakt	Längd i m	Bredd i m	Djup i m	Lagerbeskrivning	Anläggning	Fynd	Kommentar
20	4	1,6	0,4	Torv och brungrå humös sand 0,2 m tjock. Där- under svartbrun siltig sand 0,05-0,10 m tjock. Un- der detta gulbrun sand			
21	3,5	1,6	0,4	Matjord 0,25-0,30 m tjock. Därunder gulgrå lera			Dike i Ö del av schaktet
22	3	1,6	0,3	Matjord 0,20-0,25 m tjock. Därunder gulgrå grov- sand			Dike mitt i schaktet. Tegel i matjord och lera
23	11	1,6	0,3	Matjord 0,20-0,25 m tjock. Därunder gulgrå lera			
24	4	1,6	0,3	Matjord 0,25 m tjock. Därunder gulgrå lera			
25	11,5	1,6	0,35	Matjord 0,2-0,3 m tjock. Därunder gulbrun silt i NÖ del och gulgrå lera i SV del			
26	4	1,6	0,6	Matjord 0,25 m tjock. Därunder svart humös siltig sand 0,25 m tjock. Under detta grå sand 0,05 m tjock. Under detta gulgrå lerig silt			
27	4	1,6	0,7	Torv 0,05 m tjock. Därunder grus blandat med brun humös sand, tegel, betong och stenar 0,6 m tjock. Under detta gulgrå siltig sand			Raserad byggnad
28	4	3	0,7	Matjord 0,2 m tjock. Därunder svartbrun sand med stenar 0,12-0,15 m tjock. Under detta brungrå sand 0,15 m tjock. Under detta svartbrun till grå sand med skörbränd sten och kol 0,2 m tjock. Un- der detta gulgrå sand med kolfäckar		Fyra skåvor keramik samt ett avslag och ett kärnfragment av flinta i det undre lagret av svart- brun sand	
29	7,5	1,6	0,4	Matjord 0,20-0,25 m tjock. Därunder svartbrun något humös sand, med inslag av skörbränd sten, 0,10-0,15 m tjock. Under detta gulgrå sand	A29:1, A29:2, A29:3		Två diken i schaktet. Anlägg- ningar i gulgrå sand
30	9	1,6	0,4	Matjord 0,25-0,30 m tjock. Därunder i NÖ del grå siltig sand 0,05 m, under denna gulgrå lera. I SV del gulgrå lera under matjord			Tegel i matjord och grå sil- tig sand
31	7	1,6	0,3	Matjord 0,25 m tjock. Därunder gulbrun grusig sand			Troligt stenlyft mitt i schaktet. Enstaka tegel i matjord
32	4,5	1,6	0,3	Matjord 0,25 m tjock. Därunder gulgrå lera			
33	11	1,6	0,45	Matjord 0,20-0,25 m tjock. Därunder i NÖ del brunsvart sand, under detta på V sida 0,8x0,7 m stor och 0,2 m djup sänka fylld med grå sand och enstaka skörbrända stenar, under detta och på Ö sida gulgrå silt. I SV del gulgrå siltig sand under matjord			Dike mitt i schaktet
34	4	1,6	0,7	Matjord 0,3 m tjock. Därunder mörkbrun humös silt 0,3 m tjock. Under detta gulgrå silt			
35	4	1,6	0,3	Matjord 0,25 m tjock. Därunder gulgrå lera			
36	4	1,6	0,5	Matjord 0,2 m tjock. Därunder svart humös siltig sand 0,20-0,25 m tjock. Under detta gråbrun le- rig silt			
37	4	1,6	0,7	Torv och grusig sand med stenar 0,3 m tjock. Där- under gulbrun sand med stenar			Grusig sand fyllnadsmassor

Bilaga 3. Provgropsbeskrivning.

Provgrop	Storlek i m	Djup i m	Lagerbeskrivning	Anläggning	Fynd	Kommentar
38	0,5 x 0,5	0,45	Torv 0,05 m tjock. Därunder brun humös sand 0,2 m tjock. Under detta grå siltig sand			
39	0,5 x 0,5	0,4	Torv 0,05 m tjock. Därunder brun humös sand med stenar			Grävd under klippöverhäng
40	0,5 x 0,5	0,4	Torv 0,05 m tjock. Därunder brun humös sand 0,05 m tjock. Under detta mörkbrun humös sand. Från 0,4 m djup berg			
41	0,4 x 0,4	0,35	Torv 0,05 m tjock. Därunder mörkbrun humös sand 0,3 m tjock. Under detta berg			
42	0,5 x 0,5	0,25	Torv 0,05 m tjock. Därunder mörkbrun humös sand 0,1 m tjock. Under detta gråbrun siltig sand			Omrörda lager i gropens Ö del
43	0,5 x 0,5	0,45	Torv 0,05 m tjock. Därunder mörkbrun humös sand 0,2-0,25 m tjock. Under detta gråbrun siltig sand med stenar		En flinta i gråbrun sand	Glas och pistolammuniton i mörkbrun humös sand
44	0,7 x 0,5	0,4	Torv 0,05 m tjock. Därunder mörkbrun humös 0,25 m tjock. Under detta gråbrun siltig sand med stenar		En flinta i gråbrun sand	Pistolammuniton i mörkbrun humös sand
45	0,8 x 0,6	0,35	Torv 0,05 m tjock. Därunder mörkbrun humös sand 0,2-0,25 m tjock. Under detta gråbrun siltig sand	A45:1	En flinta i gråbrun sand	
46	0,5 x 0,5	0,5	Torv 0,07 m tjock. Därunder mörkbrun humös siltig sand 0,2 m tjock. Under detta brun humös silt med mycket stenar			
47	0,5 x 0,5	0,35	Torv 0,2 m tjock. Därunder mörkbrun humös sand 0,15 m tjock. Under detta gråbrun silt			
48	0,3 x 0,3	0,3	Torv 0,15 m tjock. Därunder mörkbrun humös sand med mycket stenar			
49	0,5 x 0,5	0,3	Torv 0,12 m tjock. Därunder mörkbrun humös sand 0,1 m tjock. Under detta gråbrun silt.			
50	0,45 0,45	0,4	Torv 0,1 m tjock. Därunder mörkbrun humös sandig silt 0,2 m tjock. Under detta gråbrun sandig silt med stenar			
51	0,5 x 0,5	0,45	Torv 0,1 m tjock. Därunder mörkbrun humös sandig silt 0,25 m tjock. Under detta gråbrun sandig silt med stenar			
52	0,45 x 0,45	0,4	Torv 0,1 m tjock. Därunder svartbrun humös silt 0,2 m tjock. Under detta gråbrun humös silt			
53	0,45 x 0,45	0,35	Torv 0,1 m tjock. Därunder brunsvart humös silt 0,2 m tjock. Under detta gråbrun sandig silt			
54	0,5 x 0,5	0,35	Torv 0,05 m tjock. Därunder svartbrun humös silt 0,2 m tjock. Under detta gråbrun grusig silt med stenar			
55	0,4 x 0,4	0,3	Torv 0,05 m tjock. Därunder brunsvart humös silt 0,10-0,15 m tjock. Under detta gråbrun sand med stenar			
56	0,5 x 0,5	0,3	Torv 0,05 m tjock. Därunder mörkbrun humös silt 0,15 m tjock. Under detta gråbrun sandig silt			
57	0,5 x 0,5	0,35	Torv 0,05 m tjock. Därunder brunsvart humös silt 0,15 m tjock. Under detta gråbrun sand. Från 0,35 m djup berg			

Bilaga 4. Anläggningsbeskrivning.

Anläggning	Typ	Form i plan	Undersökt	Storlek i m	Djup i m	Fyllning	Kommentar
A9:1	Pinnhål	Rund	50%	0,15	0,15	Mörk brungrå sand	Möjlig sentida
A10:1	Stolphål	Rund	50%	0,15	0,07	Svartbrun grusig sand	
A12:1	Mörkfärgning	Rundad	Nej	0,8		Svartbrun något humösa sand med stenar	
A13:1	Stolphål	Rund	50%	0,35	0,2	Brungrå sand	Stenar i anläggning
A13:2	Stolphål	Rund	50%	0,20 (ytan)	0,45	1. Svartbrun sand. 2. Mörk gråbrun sand	Stenskott. 1. är stolpfärgning, 2. nedgrävning för stolpe. Endast stolpfärgning synlig i ytan, längre ned syns även nedgrävning för stolpe här är storleken ca 0,4 m Ø
A13:3	Härd	Oval	50%	1,00 x 0,90	0,15	1. Svartbrun sotig sand, med kol och skörbränd sten. 2. Mörk gråbrun sand med kol	Kantad av större stenar, ca 0,3 m stora, stenlagd botten. 1. är övre fyllning, 2. under botten- och kantstenarna
A13:4	Stolphål	Rund	50%	0,4	0,4	1. Svartbrun sotig sand med skörbränd sten. 2. Mörk gråbrun sand	1. är troligen stolpfärgning, 2. nedgrävning för stolpe
A13:5	Stolphål	Rund	50%	0,27	0,1	Mörk gråbrun sand	Något osäker, möjlig stenlyft
A13:6	Stolphål	Rund	50%	0,3	0,2	Mörk gråbrun sand	Stenskott
A13:7	Ränna	Avlång	Nej	1,50 x 0,15-0,30		Mörk gråbrun sand	Fortsätter utanför schaktet
A29:1	Stolphål	Rund	50%	0,35	0,2	Mörk gråbrun sand	
A29:2	Mörkfärgning	Rundad	Nej	1,80 x 0,50		Mörk gråbrun sand med enstaka stenar	Fortsätter utanför schaktet. Skuren av dike
A29:3	Mörkfärgning	Rundad	Nej	0,30 x 0,25		Mörk gråbrun sand med enstaka stenar	Möjlig stolphål. Skuren av dike
A45:1	Härd	Rundad	Nej	0,6 x 0,7		Svart till mörk brungrå silt med skörbränd sten och kol	Fortsätter utanför provgropen

Bilaga 5. Profiliritningar i skala 1:20.

